

SCHUBERT: III., D-DÚR SZIMFÓNIA

I. Adagio maestoso – Allegro con brio II. Allegretto
III. Menuetto IV. Presto. Vivace

Franz Schubert (1797-1828) életműve határhő: noha alig egy évvel élte túl a bécsi klasszikus kor utolsó óriását, Beethovent, a zenetörténet úgy tekinti őt, mint a romantika első zeneszerzőjét. Zsenialitását csak a kései utókor ismerte fel, neki magának soha nem volt része sikerben, sőt, legtöbb művét nem is hallhatta. Sokgyermekes, szegény tanítócsalád fia, akinek zenei tehetsége már kisgyermekkorában megmutatkozott, 14 éves korától a bécsi udvari fiúkórus tagjaként a Városi Konviktus bentlakó növendéke

3
lett. A Konviktusban elmélyült zenei tanulmányokat folytatott és a zenekarban is játszott. Itt ismerte meg nagy kortársai, Haydn és Mozart zenekari műveit és alkalma volt kipróbálni saját szerzeményeit is. Első, egészen fiatalon komponált szimfóniáin látszik a szinte áhítatos tisztelet a nagy elődök iránt, de a tőlük örökölt harmonizálási, szerkesztési, formai alapelveken minduntalan átüt az ifjú mester egyénisége, az a sajátosan bécsi kedély, amellyel utat mutat a XIX. század minden későbbi bécsi komponistájának.

A III. szimfóniát 1815-ben, tizenhét évesen komponálta. Nyilvánosan a zeneszerző életében soha nem mutatták be, 1881-ben adták elő első ízben. Az első tétel patetikus, méltóságteljes lassú bevezetéssel kezdődik, majd Allegro con brio (lelkes gyorsasággal) feliratú gyors rész következik. Különlegesen szép a második tétel. Felirata Allegretto, tehát nem lassú, de végtelen, szívet-lelket gyönyörködtető nyugalom és az a bizonyos legendás, szavakban nem megfogalmazható, de mindenki számára egyértelmű bécsi kedélyesség árad belőle. „Elbűvölő tétel — írja róla M.J.E. Brown angol zenetudós — gyermeki, ártatlan. Csak hódolatunk illeti azt az ifjú zeneszerzőt, aki ennyire maradéktalanul lemond minden fajta látszat-kidolgozásról s azt írja, amit a szíve diktál.”

A harmadik tétel scherzo-jellegű, Vivace (élénk) tempójú menüett. Az utolsó tétel 6/8-os metruma a féktelenül gyors olasz tánc, a tarantella ritmikáját idézi, szédítő tempójú, mindamellett kitűnő ízléssel megszerkesztett, arányos, formás, őszinte életörömet kifejező — és a hallgatónak is örömet okozó finálé.

RÓZSA MIKLÓS: HEGEDŰVERSENY op. 24.

I. Allegro non troppo ma passionato II. Lento cantabile III. Allegro vivace

Rózsa Miklós (1907-1995) Budapesten született. Édesanyja még Liszt Ferenctől tanult zongorázni, ő maga ötéves korától kezdve hegedülni tanult, nyolc éves korában már nyilvánosan szerepelt és komponált.

Tanulmányainak befejezése után a Palócföldön járt népdalgyűjtő úton. Erről később így nyilatkozott: „*Sosem voltam módszeres népdalgyűjtő, mint Kodály, vagy Bartók. Csak a zene érdekelt, amelyet nagyon kifejezőnek és lenyűgözően ritmikusan találtam. Néha együtt hegedültem a cigányokkal, sőt szórakozásból egyszer velük együtt adtam szerenádöt egy falusi lánynak...*” Később Lipcsébe költözött, ott tanult tovább, sőt az ottani Műszaki Egyetemen mérnöki diplomát is szerzett. 1929-ben ott jelentek meg első művei. 1932-ben Párizsba költözött, megismerkedett Arthur Honegger-rel. Ő vezette be Rózsát a film világába. Első filmzenei felkérését a világhírű magyar rendezőtől, Korda Sándortól kapta, majd az ő híres, *A bagdadi tolvaj* c. filmjének kísérőzenéje hozta meg Rózsának a világhírt. Ettől kezdve Hollywoodban élt, több, mint 100 filmzenét komponált,

4
többször kapott Oscar-díjat.

Mindemellett nem hagyott fel a hangversenydarabok komponálásával sem. Hegedűversenyét 1953-54-ben írta, a világhírű hegedűművész, Jasha Heifetz felkérésére, aki tanácsaival segítette a komponálás munkáját is. A művet, amelyben a szerző szavaival „*a magyar zene szenvedélyessége szól!*”, Heifetz mutatta be Dallasban, 1956-ban.

A mű utóéletének érdekessége, hogy zenéje ihlette meg Billy Wildert, a világhírű filmrendezőt *Sherlock Holmes magánélete* c. híres filmjének megalkotására és a Hegedűverseny részletei valóban megszólalnak a filmben. Wilder a következőket mondta a zenéről: az első tétel a hegedűn játszó nagy detektívre emlékezteti, a lassú tétel egy gyönyörű, romantikus német tájképet idéz fel szemei előtt, a nyaktörő finálé pedig a Loch Ness-i szörnyet juttatja eszébe — mindezeket bele is tudta venni a film forgatókönyvébe. Lelke rajta — mondhatnánk a nagy rendezőről, akinek nyilván kevés fogalma volt a zenéről.

A kotta és a megszólaló mű alapján inkább azt mondhatjuk: ízig-vérig 20. századi magyar zene, amely legerősebben Bartókhoz kötődik sok szállal. Legelőbb az első tétel, annak felépítése, témáinak dallama és a nagyon különböző karakterű témák, melyek hol természetzenét juttatnak eszünkbe, hol szilajak, néha meg éppen a Bartókra oly jellemző visszafogott pátosz szól belőlük. A második tétel lírai, idillikus, álmodozó. A gyors zárótétel, az előző kettőtől eltérően, aránylag hosszú zenekari bevezetéssel kezdődik, amelynek főtémája inkább Kodály stílusára emlékeztet. A zenekari bevezető hirtelen megtorpan, majd kemény, csattanó akkordok után úgy lép be a szólóhegedű, mintha csak próbálgatná játszanivalóját. (Ennél a résznél gondolt B. Wilder a skóciai tó váratlanul felbukkanó szörnyállatára?) Innen azután hallatlanul virtuóz, magával ragadó lendületű finálét hallunk, amely a tétel közepén pihen csak meg egy rövid, nyugodt középhészenben.

Mai előadásunk a mű magyarországi bemutatója.

BEETHOVEN: IV. SZIMFÓNIA, B-DÚR, op. 60

I. Adagio - Allegro vivace II. Adagio III. Allegro vivace
IV. Allegro non troppo

Ludwig van Beethoven (1770-1827) életművében oszlopszerű mérföldkő kilenc szimfóniája. Természetesen sok más zeneművet is írt, köztük sok olyat, amely a szimfóniákkal egyenértékű, mégis, végigtekintve az életművön, a kilenc testvér ötlik azonnal az ember szemébe. Mindegyik remekmű, mindegyik önálló személyiség — némelyik azonban mégis

5

kiemelkedik közülük. Az első ilyen óriás az 1805-ben bemutatott III. (Eroica) szimfónia, amely a szimfonikus zenében addig soha nem hallott erőt és koncentrációt mutat fel.

Mintegy pihenésképpen készült el a következő évben a IV. szimfónia, amelyben kevesebb a kitörni vágyó energia, több viszont az egyszerű, mindennapi emberi érzelmek. Szépen látható a műben az a folyamat, amelynek során Beethoven az elődeitől örökölt hagyományok, módszerek alkalmazásából kiindulva megtalálja a maga egyéni hangját és a zenéjében rejlő előremutató vonásokat.

A IV. szimfóniában még sok Haydn-ra utaló részletet találunk, de azért ez a mű már a 19. század zenéje, igazolja Szabolcsi Bencét, aki Beethovenról írt könyvének ezt az alcímet adta: „Művész két korszak határán”.

A szimfónia első tételének lassú bevezetése borongós hangulatot áraszt, sejtelmes félhomály lengi be az egészet — amit a méltatók egybehangzóan a születőben lévő romantika hangjának tekintenek. A lassú bevezetés végén az egyre sűrűsödő, felcsapó rövid skálamenetek valósággal elfűjják a gomolygó ködöt, hogy feltáruljon előttünk a gyors tétel napsugaras tája. (Később, a IX. szimfóniában hallunk újra ilyen birokra kelő zenei témákat) és innen kezdve az egész szimfónia csupa derű, öröm és vidámság. Az első tétel első témája szökdécselően rövid hangokból áll, utána a fagott, majd a többi fafúvós mutatja be az elegánsan suhanó második témát. A harmadik téma ismét más karakterű: kedvesen éneklő.

A lassú tétel a békés, idilli boldogság hangját szólaltatja meg, a harmadik tétel pedig gyors, hármastánc — de nem visel sem menüet, sem scherzo feliratot. Ennek ellenére nyugodtan sorolhatjuk a jellegzetes Beethoven-i scherzók közé. Szaggatott ritmusok, eltolt hangsúlyok teszik izgalmassá a tétel főrészét. A középrész, a trió, egyszerű, lassan hullámzó mozgásával ennek épp az ellentéte, majd visszatér a főrész és ez a váltakozás meg is ismétlődik.

A negyedik tétel őrzi leginkább a Haydn-i hagyományt: a gyors mozgású téma és továbbfejlesztésének módja emlékeztet a nagy tanítómesterre. Haydn-hoz méltóak a tétel folyamán feltörő humoros ötletek

is. Ilyen tréfa a gyorsmozgású téma megszólalása a természeténél és méreteinél fogva nehézkes fagotton, vagy az, ahogyan a tétel vége előtt lelassítja, sőt egy pillanatra meg is állítja a zenét, hogy azután annál magával ragadóbb legyen a száguldóan gyors befejezés.

6

HANGVERSENYÜNK KÖZREMŰKÖDŐI

ROBERT BOKOR

hegedűművész Macedóniában született, kisgyermekkorában kezdett hegedülni. 11 éves korában fellépett a belgrádi Filharmonikus Zenekar hangversenyén, azóta is kiváló kapcsolatot ápol ezzel a zenekarral. Több hazai versenyen nyert első díjat, 1987-ben pedig döntős volt az olaszországi „M. Abbado” Nemzetközi Hegedűversenyen. Szólistaként fellépett az USA, Dél-Amerika, Ázsia és egész Európa hangversenypódiumain. Miután 1991-ben befejezte tanulmányait a belgrádi Zeneakadémián, Svájcba emigrált. Azóta ott él, a European Strings és az Arpeggione Kamarazenekar, valamint a St.Galleni Szimfonikus Zenekar koncertmestere. Szenvedélyes kamarazenesz, több rangos együttes tagja. Művészeti munkája mellett St. Gallenben a helyi Zeneművészeti Főiskola professzora és tanít a régió más magas szintű iskoláiban is. Hangszere egy 1751-ben készült Giovanni Battista Guadagnini mesterhegedű.

KOLLÁR IMRE

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmesterképző szakán 1992-ben szerezte meg karmesteri diplomáját kitűnő minősítéssel, Lukács Ervin, Ligeti András és Gál Tamás növendékeként. 1989-ben, 20 évesen elnyerte a Magyar Televízió VI. Nemzetközi Karmesterversenyének közönség-díját. Azóta az ország valamennyi jelentős zenekarával koncertezett, számos rádió- és televízió-felvételt készített. 1991-92-ben az Operaházban dolgozott zenei asszisztensként, 1992-94-ben az Állami Hangversenyzenekar betanító karmestere és Kobayashi Ken-ichiro asszisztense volt. 1992-94-ben a Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar vezető karmestereként több ausztriai és olaszországi vendéghangversenyt vezényelt. 1993-ban döntőbe jutott a Pármái Toscanini Versenyen, 1994-ben a Trevisoi Nemzetközi Karmesterversenyen első díjat nyert, melynek eredményeképpen 1994 őszén két hónapig Olaszországban koncertezett

és számos más európai országba kapott felkéréseket. 1994 óta a Debreceni Filharmonikus Zenekar vezető karmestere, számos CD, rádió- és televíziós felvételt készített és sok külföldi turnén vett részt a zenekarral. Vendégkarmesterként járt Európa szinte minden országában, az Egyesült Államokban, Kanadában, Mexikóban, Japánban, Ausztráliában, Izraelben, Egyiptomban.

2008 szeptemberétől kezdve a MÁV Szimfonikus Zenekar vezető karmestere és művészeti vezetője.

Az ismertetést írta: Fenyő Gábor